

304 rovatí, nechá se jím oplodnit, přeloží ho, což znamená u Francouzů vždycky: připodobní ho sobě a francouzskému slovesnému genu.

Ale bude to mít nějaký význam pro nás? Přinese nám to štěstí? Spasí nás to? Budeme *potom* něco víc, než jsme dnes? Přidá nám to hodnoty, etí, váhy, síly?

Leda u hlupáků a kulturních blatošlapů, kterých jest u nás v poslední době tolik, že by mohli jimi Vltavu zastavit. Leda u příživnických stvůr, které nemají svého soudu o věcech života a musí si jej proto dlužit u sousedů.

Více než deset symfonických koncertů v Paříži, složených výhradně z českých skladeb, více než deset obrazů nebo soch, zakoupených pro Luxembourg, více než deset českých sbírek básnických nebo románů, přeložených do francouzštiny a tam třebaš Akademií korunovaných, platí mně před Bohem i čestnými lidmi, ubude-li v československém národě rozumnou profylaxi, ochranným zákonodárstvím, sociální hygienou deset žebráků nebo zmrzačených nebo předčasně zemřelých a umučených za rok.

A proklet buď každý groš, který se tam lehkomyšlně vyhazuje, není-li postaráno doma o tyto věci hlavní a bezodkladné důležitosti!

O díle Růženy Svobodové

rozepsala se mužně a poučeně Prager Presse v Kulturní kronice 23. V. ve večerníku č. 142. Prager Presse píše: „Souborné vydání Spisů Růženy Svobodové, vydávaných nákladem grafické společnosti Unie, dospělo ke svazku 21. Leží před námi svazek 20 a 21. Ačkoliv nejde při žádném z nich o dílo hlavní — svazek dvacátý obsahuje klasobraní drobné prózy, jedenadvacátý veselohru V říši tulipánků —, svádějí přece pozornost na celek tohoto díla a tím na jeden z nejpozoruhodnějších zjevů celé české literatury.

Kdo nezná Růženu Svobodovou, neví nic o všech možnostech české duše. Ne, že je zde mohutné životní dílo, nesené vysokým snažením a nezdolatelnou vůlí uměleckou, tvoří význam tohoto zjevu, neboť toho všeho jest i jinde až dost; také jasný plamen a čistá hudba tohoto díla nejsou nejdůležitější; nýbrž rozhodná jest nepojmenovatelná slechtickost této paní, která se klade na všechno, co napsala, jako závoj. Slechtickost však může být jen emanace a poslední potvrzení lidské osobnosti, která je cosi vyššího než tvůrčí potence nebo to, co obyčejně za ni platí. Proto cítíš, i kdybys toho nevěděl, že duch, který vytvořil toto dílo, se v něm nevyčerpal, že zde bylo ještě nekonečně víc, než mohlo absorbovati ztělesnění formou. To je poslední rozdíl mezi „osobností“ a osobností v umění: ona vydává se odporným přepětím jako běhoun v steeple chase u cíle, tato zůstává nedotčena i po díle a nad dílem, přezářujíc tak velice viditelnou srážku, že působí skoro jako akcidents.

K tomuto beztak již velmi řídkému zážitku skutečné osobnosti přistupuje specifický význam, který má dílo Svobodové ne pouze pro literaturu, nýbrž přímo pro dějiny českého ducha. Jest velká syntetička v tom smyslu, že v osudovém obratu duchovního vývoje našla cestu z vnitřně bohatého, ale zvolna tisícího okrsku ryze národní kultury v širší oblast svobody a že to, co je dáno krví, rasou a podáním, chce stupňovati s eflorescencí ušlechtilého kosmopolitismu v bytnost novou, zase národní, ale vzestoupilou k vyššímu bytí a důvěrněji včleněnou ve

305 veliký koloběh. Její dílo připomíná v tomto smyslu naprosto *dílo Smetanovo* a obou výtvarných umělců, kteří bývají jmenováni jako jeho plastická obdoba. Jest to syntéza Tristana a moravskoslovácké písně lidové. Její veliký stylisační dar stvořil nové kouzlo věcí, těl, gest a slov, v němž jest uzavřena primitivní nedotčenost přírody právě jako přejemnění skleníku citlivé na každý dech. Tam, kde se ženská umělkyně vždycky reflektuje zcela bezprostředně, v erotice, musí společně s *Antonínem Sovou* býti pokládána jako největší posud zjev celé české literatury.

Ale nejjímavější zůstává přece píseň o věčné touze po ušlechtilosti a velikosti, která prochvívá celé její dílo. Dojímá i tam ještě, kde touha po nevšedním hrozí zbloudití do preciosnosti: jako člověk, který zpívá v hlubokém lese stoje na špičkách nohou, aby byly hlas i hlava blíže vrcholům.

Svazek prózy obsahuje drobné práce a zlomky z nejrůznějšího vývojového období. Jmenovati jest zvláště rozkošnou „Románovou kapitolu“, poslední práci, která vznikla těsně před smrtí; dále „Tajemství věcí“, tak význačné pro její kult ušlechtilé formy, po zduchovnění materiálnosti; otřásající „Věčný les“, v němž se loučí umírající, která postavila nehynoucí pomník lesům své vlasti v „Černých myslivcích“, ne s lesem skutečnosti, nýbrž s nekonečným lesem snů; především však dvě povídky „Industriální učitelka“ a „Domov“. Jsou úchvatný výraz sociálního citění této paní, která nezapomněla pro žízeň krásy na temné hlubiny bytí. I v tom osvědčuje se jako pravý básník český.“

Podivný a smutně výmluvný zjev: člověk musí čísti německy psaný list, do něhož píše několik vzdělaných německých kritiků rozhledu většího, než je pravidlem mezi literárními kritiky českými, aby našel dnes o Růženi Svobodové poctivé slovo. Kolik nezdůvodněné nekritické hany nakydali na její jméno a dílo lidé pochybných přímo mozečků, takoví Antonínové Veselí a J. O. Novotní, jest již přímo hanba nejen literatury české, nýbrž i české společnosti; a že do tohoto zábrho chóru vpadli občas svými falsety i vážní literární historikové jako Arne Novák, jest stínem na jejich díle, který nemůže býti lehce omluven. Všude jinde než u nás jest nemožna bezduchá — není jiného slova pro to — brožurka Mahenova Růžena Němcová a Božena Svobodová, v níž se autor domnívá, že zabije dílo Svobodové, vytrhne-li z něho nějakou subtilnější, úmyslně rafinovanou větu, která má svou funkci v celkovém organismu básnickém, a postaví-li vedle ní nějaký prostý postřeh z Babičky. Takovouhle ne ani již ševcovskou, nýbrž přímo přístipkařskou methodou popravím všechno na světě. Postavím třebaš vedle Dehmela nebo George — Hálka a dokážu, že Dehmel a George jsou vedle něho temní, prázdní, nepřirození, nesnesitelně šroubovaní a afektovaní skribenti.

Dílo Růženy Svobodové přechká ovšem bez úhony a úrazu takové ubožácké útoky diletujících kritických rybářů, kteří loví rádi v zkalených vodách, a vynoří se z nánosu kalu znova hudební krásou svých proporcí a linií, vzrušujících mysl vzdělaného pozorovatele jako první den. *Jemu* není věru třeba obrany; a piší-li tyto řádky, piší je jen ve vlastním zájmu, aby se neřeklo jednou, že jsem ke vši tě nepleše mlčel.

I srovnávání Růženy Svobodové s Terézou Novákovou, které se občas vyskytá v dnešní literární veřejnosti, obyčejně ve prospěch této a v neprospěch oné, je čirý diletantismus bez vnitřního oprávnění a zdůvodnění. Proto, že Teréza Nováková

má některé látky československé nebo národopisně determinované, není ještě větší než Růžena Svobodová; to je pouhá zajímavost hmoty, která nic ještě nerozhoduje o síle ducha a výraznosti tvořivosti, jimiž musí být prochnuta a předopstatněna. Mám právo říci to zcela otevřeně právě já, který jsem všechno, co jest umělecky hodnotné na Teréze Novákové, plně docenil ve své studii v Duši a díle.

Abych naznačil, kde asi hledati na dnešním duchovém globu místo pro dílo Růženy Svobodové, řeknu, že — nebýt Češka, kterou je do morku svých kostí — Francouzi postavili by si ji mezi Barrèse a pí de Noailles tím charakteristickým sloučením snové romanesknosti — té romanesknosti vlastní každé opravdu básnické duši ženské — s hluboce pokojným názorným realismem místy až klasickým. (K tomu do závorky: ani Barrès nevzdal se až do smrti romaneskní složky své tvůrčí bytosti; naopak: v poslední své práci *Un jardin sur l'Oronte* obětuje jí zcela vědomě a programově.)

Ve dvanáctém svazku Kritických projevů F. X. Šaldy jsme se jako vydavatelé soustředili k nejzávažnějším kritickým a polemickým pracím Šaldovým z let 1922—1924. Šlo nám o to, abychom v obsáhlém výboru učinili dostupnými především ty projevy, na nichž se zakládá pozitivní stránka Šaldova historického významu v dějinách naší kritiky. Proto jsme ponechali stranou některé kritické, především příležitostné, často i oslavné nebo politicky zabarvené projevy, v nichž Šaldovo stanovisko vycházející z potřeb doby bylo nejen překonáno vývojem, ale je i v zřejmém rozporu s dnešními našimi ideologickými hledisky. Rovněž neotiskujeme polemiky, jež nemají zásadní význam, v nichž šlo především o osobní spory, jejichž malichernost je z odstupu doby zřejmá. Z větších prací Šaldovy kritické tvorby spadá do uvedených let ještě essay Antonín Sova, napsaný k šedesátým narozeninám básnickým a vydaný samostatně roku 1924 (bude otištěn ve Studích o české literatuře — Soubor díla F. X. Šaldy, sv. 8). Stati a články tohoto období vycházely v denním tisku, především v *Tribuně* a v *Českém slově*, ale i v *Prager Presse*, *Rudém právu*, *Národním osvobození*; jiné pak v časopisech, jako v *Národní kultuře*, v *Kritice*, na jejíž redakci se Šalda podílel, v *Nejedlého Varu*, ve *Volných směrech* a j. Část prací z této doby zařadil sám autor do knihy *Časové i nadčasové* (1936).

Šaldovy stati shrnuté do tohoto svazku byly psány v letech, kdy revoluční dělnické hnutí vytvořilo reálnou situaci pro vznik t. zv. proletářské literatury. Tehdejší úsilí pokrokové kritiky, St. K. Neumanna, J. Wolkra, J. Hory, A. M. Píši a j., je zaměřeno zejména k vyjasnění nového pojetí společenské funkce uměleckého díla v sociálním organismu. Také básnická tvorba mladých umělců, hlásících se většinou k ideám komunismu, stává se konkrétním projevem nového vztahu k sociální realitě. Šaldovy články vyrůstají z této společenské a literární situace a názorově úzce souvisí s nejpokrokovějšími myšlenkami tehdejší doby. Je příznačné, že v tomto období je jen málo Šaldových kritik jednotlivých literárních děl, že zde převažují úvahy širšího zaměření, soustřeďující se v podstatě k několika základním živým problémům.

Ve středu Šaldova zájmu je *kritika* subjektivistického, individualistického umění a *úsilí* o formulaci požadavků na umění nadosobní, které se stává „objektivním činitelem a budovatelem příští říše společenské spravedlnosti“. Šalda pocítoval již v letech dřívějších rozkladnost pouhé umělcovy vůle a náladovosti, cítil již dříve nutnost objektivace tvůrčího subjektu, ale teprve v této nové sociální situaci dodává rodící se představa komunistického uspořádání společnosti tomuto jeho směřování větší konkrétnost.